

Оксана Рубаняк,
студентка педагогічного факультету,

Тетяна Качак,
докторка філологічних наук, професорка,
Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника, Україна

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПОЕЗІЇ

У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ (на прикладі віршів Т. Шевченка)

У статті розглянуто особливості методики вивчення поетичних творів Тараса Шевченка у початкових класах. Здійснено аналіз наукових підходів до організації роботи з поезією, визначено ефективні методи і прийоми навчання. Окреслено етапи опрацювання поетичного тексту, розкрито значення емоційного сприйняття художнього слова. Запропоновано авторську методику роботи з поетичними творами, що передбачає використання різних видів навчальної діяльності. Наведено приклад фрагмента уроку та добір навчального матеріалу для практичного застосування.

***Ключові слова:** поетичний твір, методика навчання, початкова школа, виразне читання, емоційне сприйняття, художній образ, творча діяльність, Тарас Шевченко.*

Вступ

У сучасній системі початкової освіти особливого значення набуває проблема формування читацької компетентності учнів як основи їхнього інтелектуального та духовного розвитку. Важливим засобом реалізації цього завдання є вивчення художньої літератури, зокрема поетичних творів, які мають значний вплив на емоційну сферу дитини, розвиток її мовлення та уяви. Особливе місце у змісті літературної освіти займає творчість Тараса Григоровича Шевченка, яка є важливим чинником формування національної свідомості та духовних цінностей молодших школярів. Поезія митця вирізняється образністю, мелодійністю, глибиною змісту та доступністю для дитячого сприйняття.

Водночас практика навчання свідчить про те, що учні початкових класів часто відчують труднощі у розумінні поетичних текстів, що пов'язано з їхньою образною природою. Це зумовлює необхідність удосконалення

методики вивчення поезії та пошуку ефективних шляхів організації навчального процесу.

Мета статті – теоретичне обґрунтування та практичне розкриття методики вивчення поетичних творів Т. Шевченка у початкових класах, аналіз наукових підходів до проблеми та визначення ефективних методів і прийомів навчання.

Результати дослідження

У початковій школі учні вивчають поетичні тексти як письменників-класиків – Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Олени Пчілки, так і сучасних поетів – Івана Андрусяка, Галини Кирпи, Івана Малковича, Анатолія Качана, Григорія Фальковича та ін. Особливим є вивчення творчості Тараса Шевченка, яку називають «епохою в літературі, адресованій дітям», адже «увійшовши в коло дитячого читання, вона дала поштовх розвитку письменства для дітей» [3, с. 66].

Поетичний твір як особливий вид художнього тексту характеризується ритмічністю, образністю та емоційною насиченістю. Його сприйняття передбачає не лише розуміння змісту, а й уміння відчувати настрій, інтонацію, художні образи. Саме тому процес вивчення поезії у початковій школі має бути спрямований на формування як раціонального, так і емоційного компонентів читацької діяльності. Методика роботи з поетичним текстом визначається як система педагогічно доцільних дій учителя, спрямованих на формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати та емоційно сприймати художній твір. Вона повинна враховувати вікові особливості дітей, їхній рівень розвитку мовлення та мислення. Проблема вивчення поетичних творів у початковій школі є предметом дослідження багатьох науковців. У працях сучасних педагогів підкреслюється важливість поєднання емоційного та змістового аспектів навчання. Зокрема, Н. Іщенко зазначає, що «вивчення творчості Т. Шевченка у початковій школі сприяє формуванню національної

свідомості та патріотичних почуттів учнів» [2]. Це свідчить про значний виховний потенціал поезії митця.

У науково-методичних джерелах також наголошується на необхідності розвитку емоційного сприйняття художнього тексту. І. Голубовська переконана, що учні повинні не лише розуміти зміст твору, а й відчувати його емоційне забарвлення, співпереживати героям [1, с. 47]. Дослідники підкреслюють, що ефективне вивчення поезії можливе за умови поетапної організації роботи, яка включає підготовку до сприйняття, первинне ознайомлення, аналіз і творчу діяльність. Такий підхід забезпечує глибше розуміння тексту та активізацію навчальної діяльності учнів.

У початковій школі вивчаються найбільш доступні для дитячого сприйняття твори Т. Шевченка, які відзначаються образністю, мелодійністю та зрозумілим змістом. До кола дитячого читання входять такі вірші, як: «Садок вишневий коло хати», «Тече вода з-під явора», «За сонцем хмаронька пливе», «Думи мої, думи мої», уривки з поем та інші твори, що розкривають картини природи, родинного життя та дитинства [3, с. 66–69]. Т. Качак акцентує на тому, що тематичне розмаїття поезій митця формують «пейзажна лірика; твори про родинне життя, сирітське дитинство, про матір і материнство; зображення історичних подій, роздуми про життя і людську долю; патріотична лірика» [3, с. 67]. У процесі вивчення поезії Т. Шевченка доцільно використовувати комплекс методів, які взаємодоповнюють один одного. Провідним є метод виразного читання, що забезпечує правильне інтонаційне оформлення мовлення та сприяє глибшому розумінню змісту твору. Значну роль відіграє бесіда за змістом, яка допомагає учням усвідомити ідейне спрямування твору. Серед ефективних прийомів слід виділити словникову роботу, аналіз художніх засобів, ілюстрування змісту, інсценізацію, творче переосмислення тексту. Їх використання сприяє розвитку мислення, уяви та мовлення учнів.

Ефективна методика вивчення поетичного твору будується, як правило, на поетапній організації аналізу тексту. Підготовчий етап спрямований на створення емоційного настрою та мотивації до навчання. Етап первинного сприйняття забезпечує формування цілісного враження від твору. Аналітичний етап передбачає глибше осмислення змісту, визначення образів і художніх засобів. Особливе значення має творчий етап, під час якого учні виконують завдання, що сприяють розвитку їхньої уяви та креативності. Завершальний етап спрямований на закріплення знань і формування навичок виразного читання. Так, опрацьовуючи поезію «Садок вишневий коло хати», варто запропонувати учням такі завдання, які сприяють глибшому розумінню тексту та розвитку творчого мислення: 1) Визначити настрій твору. 2) Знайти та пояснити художні образи. 3) Визначити головну думку твору. 4) Описати картину, змальовану поетом. 5) Скласти власне продовження або намалювати ілюстрацію.

Ефективною є інтерактивна вправа «Асоціативний кущ», яку проводимо з метою розвитку образного мислення та емоційного сприйняття учнів. При цьому клас ділимо на групи, у центрі на дошці записуємо слово: «Садок» або «Український вечір». Учні добирають асоціації (слова, образи, відчуття), які виникають після прослуховування вірша. Групи оформлюють асоціативний кущ на аркуші. У результаті виконання цього завдання, учні глибше відчують настрій твору та формують цілісне уявлення про художній образ. З метою систематизації знань про зміст твору доцільно використати завдання «Групування». Молодші школярі створюють «груна» від слів «природа», «люди», «настрій», «дії». Кожна група робить своє «груно». У результаті виконання цього завдання, в учнів формуємо вміння структурувати інформацію та виділяти головне.

Завдання «Дерево рішень» використовуємо з метою розвитку логічного мислення учнів та формування навичок розмірковування над прочитаним твором. Учні розмірковують над питанням «Чому вечір, описаний у творі, є

щасливими і гармонійним?». На схемі у вигляді дерева записують причини (на корінні), підтвердження з тексту (на гілках), висновки (на листках).

Аналіз художніх засобів – один з елементів аналізу поетичного твору. Щоб організувати «мовну лабораторію» в класі, потрібно поділити учнів на групи, кожній групі запропонувати уривок вірша і завдання: знайти епітети; знайти дієслова (що відбувається?); визначити, які слова створюють настрій. Результати учні можуть представити у вигляді міні-презентації. Так в учнів розвивається мовленнєва компетентність та розуміння художніх засобів. Вони вчаться аргументувати свої думки та працювати з текстом. Важливою є також робота з ілюстраціями до віршів, яких особливо багато в «Дитячому Кобзареві» [4].

Висновки

Отже, у процесі дослідження встановлено, що вивчення поетичних творів Тараса Шевченка у початкових класах є важливим складником формування читацької компетентності, емоційно-ціннісного ставлення до художнього слова та національної свідомості учнів. Аналіз наукових джерел показав, що ефективність навчання залежить від урахування вікових особливостей дітей, а також від використання різноманітних методів і прийомів роботи. Встановлено доцільність поєднання традиційних і сучасних підходів до навчання. Запропонована методика передбачає поетапне опрацювання поетичного твору та сприяє розвитку мовлення, мислення, уяви і творчих здібностей учнів. Її використання дозволяє підвищити ефективність навчального процесу та сформувати стійкий інтерес до літератури завдяки різноманітним методам до аналізу твору. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці інтегрованих підходів до навчання, що поєднують літературну освіту з іншими видами мистецтва.

Список використаних джерел

1. Голубовська І. В. Шевченкове слово на уроках читання в початковій школі. *Волинь-Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. 2010. № 21. С. 282 – 290. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/6938/1/123.pdf>

2. Іщенко Н. П. Сучасні методи вивчення творчості Т. Г. Шевченка у початковій школі. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/2-jmun>
3. Качак Т. Б. Українська література для дітей та юнацтва. Підручник. 3-тє вид., доп. К.: ВЦ «Академія», 2025. 456 с.
4. Шевченко Т. Дитячий Кобзар. Львів: ВСЛ, 2014.

Ірина Сидорякіна,
студентка педагогічного факультету,

Тетяна Качак,
докторка філологічних наук, професорка,
Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника, Україна

ОБРАЗ ВІЙНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ

ЛІТЕРАТУРІ: МЕТОДИКА АНАЛІЗУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано особливості репрезентації образу війни в сучасній літературі для дітей молодшого шкільного віку. Висвітлено методику роботи й запропоновано завдання для опрацювання твору Романи Романишин та Андрія Лесіва «Війна, що змінила Рондо».

Ключові слова: *молодші школярі, дитяча література, образ війни, початкова школа, методика.*

Вступ

Учні початкових класів знайомляться з темою війни переважно на уроках літературного читання та виховних годинах чи заходах патріотичного спрямування. Відбувається формування їхньої емоційної стійкості, яка є складовою життєвої компетентності та засобом подолання тривожності. У процесі читання, слухання та обговорення творів про війну розширюється коло розуміння дитиною складних суспільних процесів, формується почуття патріотизму та емпатії. Актуальність теми зумовлена тим, що книга сьогодні стає інструментом «м'якої» терапії, яка допомагає дитині інтегрувати складний досвід у свою картину світу.

Дитячі книжки про війну сучасних українських письменників вражають майстерністю висвітлення складної теми і різножанровою палітрою. Т. Качак і Т. Близнюк проаналізували десяток найпопулярніших книг цієї тематики, зокрема книжку-картинку «Війна, що змінила Рондо» Романи Романишин та